

مقالات: محاکمه صدام (جوانب و پیامدها)

پدیدآورنده (ها) : عزتی، زکيه

حقوق :: نشریه قضاوت :: آبان و آذر ۱۳۸۵ - شماره ۴۱

صفحات : از ۵۰ تا ۵۳

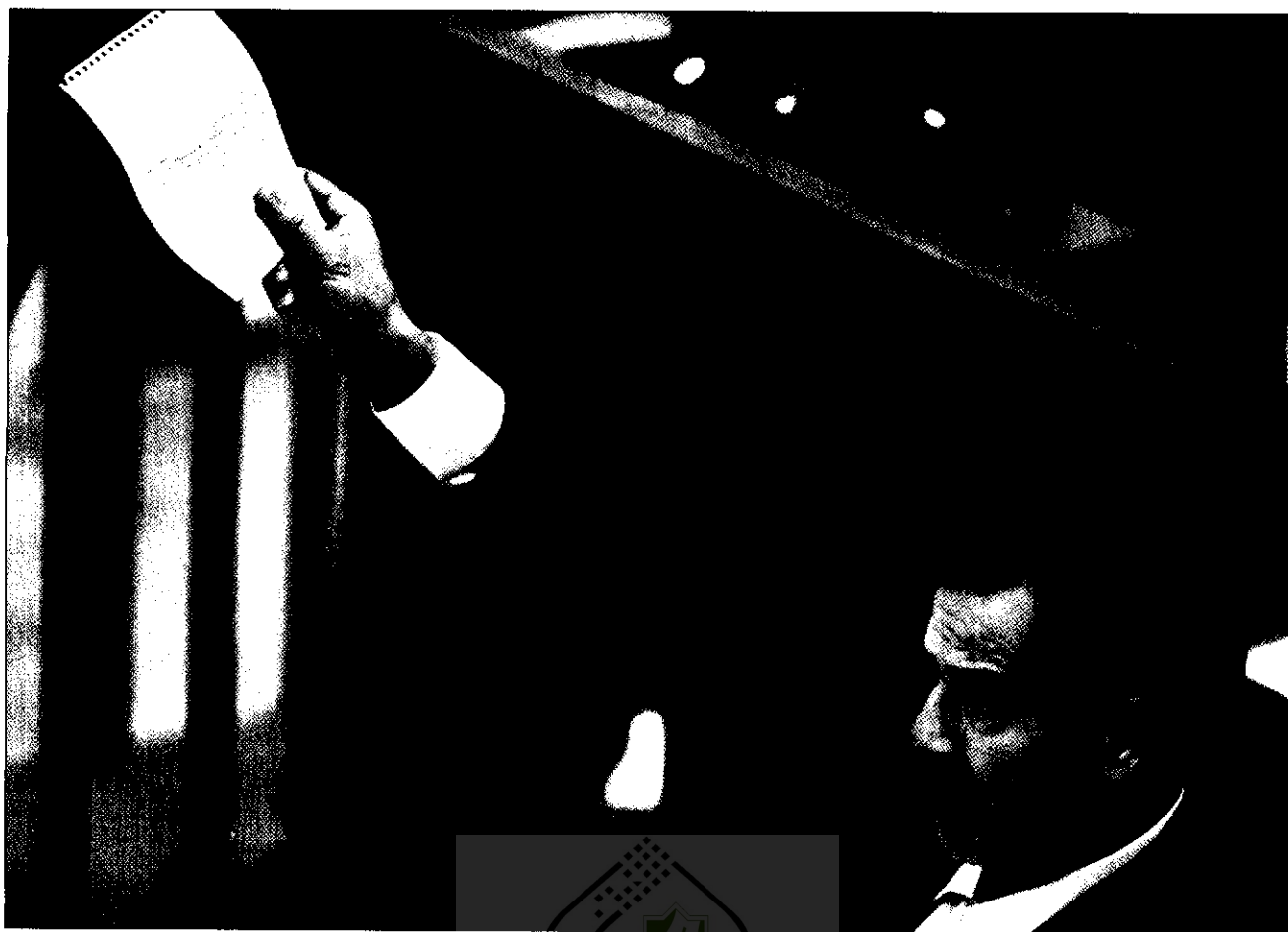
آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/334393>

تاریخ دانلود : ۱۴۰۳/۱۱/۲۸

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- محاکمه صدام حسین و خسارت های جنگی ایران
- دومین میزگرد "بررسی ابعاد حقوقی محاکمه صدام و سران رژیم سابق عراق"
- آشنایی با تحقیقات بیمه ای جهان: سری مقالات منتشره در نشریه ریسک و بیمه جنوا پیپرز (تجارت و پیامدها)
- محاکمه صدام حسین و خسارتهای جنگی ایران
- گزارشهای دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی: محاکمه صدام حسین از دیدگاه حقوق بین الملل
- چهارمین میزگرد بررسی ابعاد حقوقی محاکمه صدام و مسؤولان حکومت عراق
- گزارش بعضی از فعالیتهای و سخنرانیهای ارائه شده در دفتر: سومین میزگرد بررسی ابعاد حقوقی محاکمه صدام و مسؤولان حکومت سابق عراق
- گزارش بعضی از فعالیتهای و سخنرانیهای ارائه شده در دفتر: پنجمین میزگرد بررسی ابعاد حقوقی محاکمه صدام
- تحلیل؛ اعتصاب صنفی کارگران پیمانی صنعت نفت؛ پیامدها و راهکارها
- مقالات: مدیریت تغییر و تحول در سازمان ناجا

دولت موقت عراق تحویل داده شدند.

اتهامات و همدستان صدام حسین

به طور کلی برای رسیدگی به اتهامات صدام حسین و همدستان وی دو پرونده مجزا علیه آنها تشکیل شد. پرونده اول که رسیدگی به آن از ۱۹ اکتبر ۲۰۰۵ آغاز و ۱۷ جولای سال جاری خاتمه یافت مربوط به ارتکاب جرایم علیه بشریت توسط صدام حسین و ۷ تن از همدستانش به جرایم از جمله کشتن ۴۸ عراقی اهل روستای شیعه‌نشین دوجیل (Dujail) بود - شایان ذکر است که این واقعت پس از سوءقصد نافرجام به جان صدام حسین در سال ۱۹۸۲ به وقوع پیوست. ۷ تن از همدستان صدام حسین که در این پرونده دخیل بودند، عبارتند از:

- بارزان ابراهیم الطیکریتی، برادر ناتنی صدام و رئیس سابق آژانس جاسوسی عراق.
- طاهایا یاسین رمضان معاون رئیس‌جمهور سابق عراق
- عواد حامد البندر السعدون، رئیس سابق دادگاه انقلاب عراق
- عبدالله خادم رویدالموشیخی، یکی از مقامات رسمی حزب سابق بعث دوجیل
- میزهر عبدالله رویدالموشیخی (پسر عبدالله خادم)، یکی از مقامات رسمی حزب سابق بعث دوجیل
- علی دایم علی، یکی دیگر از مقامات رسمی حزب سابق بعث دوجیل
- محمد الازاوی علی، یکی دیگر از مقامات رسمی حزب سابق بعث دوجیل

محاكمة صدام جوانب و پیامدها

مسئله را تحت پوشش قرار نداده‌اند. حدود ۲ هفته قبل از آن نیز روزنامه انگلیسی دیلی تلگراف به نقل از یکی از مقامات دولتی ناشناس انگلیس گزارش کرده بود، به شورشیان عراق پیشنهاد شده است در صورت دست کشیدن از حملات، محکومیت صدام سبک‌تر خواهد شد. ۱۷ ژوئن ۲۰۰۵ ماهاتیر محمد نخست‌وزیر سابق مالزی، رامسی کلارک دادستان کل سابق آمریکا، رولاندو ماسوزیر امور خارجه فرانسه و احمد بن بلا رئیس‌جمهور سابق الجزایر، خبر از تشکیل یک کمیته فوریتی بین‌المللی دادند. هدف از تشکیل این کمیته حصول اطمینان از انجام یک محاکمه عادلانه برای صدام و سایر مقامات رسمی حزب سابق بعث عراق بود.

۳۰ ژوئن ۲۰۰۴، صدام حسین که به همراه ۱۱ تن از مقامات رسمی ارشد بعث عراق تحت کنترل نیروهای آمریکایی در اردوگاه کروپر (cropper) شهر بغداد در بازداشت به سر می‌بردند به منظور انجام محاکمه به

● تهیه و تنظیم: زکیه عزتی

حوادث پیش از محاکمه

دسامبر سال ۲۰۰۴ کلیو استفورد اسمیت (Clive Stafford Smith) یک خلاصه دعوی ۵۰ صفحه‌ای برای تیم دفاعی مهیا کرده بود دال بر اینکه صدام حسین باید در آمریکا و تحت قوانین جنایی این کشور محاکمه شود. اوایل می ۲۰۰۵، روزنامه عربی القدس العربی چاپ لندن گزارش داد، دونالد رامسفیلد - که تنها تعداد معدودی از مقامات رسمی عراق در اردن وی را می‌شناسند - در طول ملاقاتی با صدام حسین به وی پیشنهاد کرده بود در ازای اعلام درخواست از گروه‌های مسلح عراق برای انجام آتش‌بس با نیروهای متحده آن هم از طریق یک برنامه تلویزیونی، وی آزاد خواهد شد اما ظاهراً صدام درخواست وی را نپذیرفته بود. البته از جمله نکات مهم این است که تاکنون هیچ یک از سایر روزنامه‌ها و یا خبرگزاری‌های مهم به طور مفصل این

و بازداشت قبلی و تجاوز به زنان در زندان‌ها را تایید کردند. در اینجا به چند مورد از شهادت شاهدین اشاره می‌کنیم: عبدالرحمان در دادگاه اظهار داشت حمله به روستای آنها در تاریخ ۲۵ مارس ۱۹۸۸ با پرواز هلی‌کوپترهای عراقی بر فراز آسمان آغاز شد. وی افزود: «ما روی زمین دراز کشیدیم، دود سفیدی بالای سر ما را پوشاند. قلب من شروع به تپیدن کرد. پس از آن دچار استفراغ و سرگیجه شدم. چشم‌هایم سوزش گرفت و دیگر قادر به ایستادن بر روی پاهایم نبودم.» عبدالرحمان پس از آن، به تحت درمان قرار گرفتن خود در بیمارستان‌های ایران اشاره کرده و سپس پیراهن خود را بالا زد تا همگی زخم‌های سیاه موجود در پشت وی که هر کدام ۸ اینچ طول داشت را مشاهده کنند. در این لحظه خلیل الدولیمی و کیل اصلی صدام و دادستان موقت الفارون به وی نزدیک شدند تا زخم‌های وی را دقیق‌تر ببینند.

یکی دیگر از شاهدان، احمد حسنی محمد بود، او در حالی که شدیداً گریه می‌کرد به دادگاه گفت: در یکی از زندان‌های صدام چرخ آسیابی بوده که مردم را به داخل آن می‌انداختند تا بمیرند و وی مو و خون انسان را در لای این چرخ به وضوح دیده است. همچنین در تاریخ ۱۰ اکتبر سال جاری یک زن کرد در

خود را از دست داده بودند. برخی از نوجوانان زیر ۱۸ سال نیز سال‌ها بعد از آن پس از رسیدن به سن قانونی اعدام شدند. وقتی که قاضی رثوف راشد عبدالرحمان از عواد حامد البندر (رئیس سابق دادگاه انقلاب عراق) پرسید چگونه در طول مدت کوتاه ۲ هفته‌ای حکم اعدام ۱۴۲ نفر را صادر کرده است در حالی که برای شنیدن اظهارات یک متهم گاهی ساعت‌ها وقت صرف می‌شود وی تنها پاسخ داد: «آن موقع ما در یک وضعیت جنگی به سر می‌بردیم». خود این سوال و جواب دال بر این است که وی اتهام خود را پذیرفته است. همچنین در جریان حادثه دوجیل بسیاری از باغستان‌های سرسبز این منطقه به وسیله بولدوزرها تخریب شدند که در همین رابطه در حالی که وکیل مدافع صدام سعی داشت علت این مسئله را به خاطر انجام یک پروژه شهری توجیه کند، صدام حسین ادعای وی را رد کرده و گفت: وی قصد داشته با این کار اهالی دوجیل را به سزای عمل خود - تلاش برای ترور وی (صدام) - برساند و هیچ کس او را بدین کار مجبور نکرده است. (بدین ترتیب وی نیز به نحوی این اتهام را قبول کرد).

علاوه بر این دادستان مدارک مستندی ارائه کرده دال بر اینکه صدام حسین نامه‌های رسمی مربوط به صدور حکم مرگ اهالی دوجیل را امضا کرده است. اما در مورد پرونده دوجیل علاوه بر شاهدان مخالف صدام، شاهدانی نیز بودند که با حضور در دادگاه به دفاع از وی پرداختند، طریق عزیز وزیر امور خارجه و معاون نخست‌وزیر سابق عراق از جمله عالی‌رتبه‌ترین افرادی بود که به عنوان یکی از شاهدان دفاعی در دادگاه ویژه محاکمه صدام حضور یافت. وی در مورد حادثه دوجیل گفت: صدام حسین و برزخ ابراهیم رئیس سابق ژانسی جاسوسی عراق، در رابطه با این حادثه به هیچ وجه مقصر نیستند. وی گفت: «زمانی که رئیس یک کشور مورد تهدید قرار می‌گیرد، بر اساس قانون آن کشور باید واکنش نشان دهد.» (اشاره به ترور نافرجام صدام حسین در حین دیدار از دوجیل). عزیز افزود: حوادث به وقوع پیوسته در دوجیل در پی یک سلسله عملیات‌های ترور علیه مقامات رسمی کشور اتفاق افتاد - در سال ۱۹۸۰ شخص طریق عزیز از سوی شبه‌نظامیان در بغداد به وسیله نارنجک مورد تهدید قرار گرفت. شایان ذکر است که طریق عزیز از زمان سقوط رژیم صدام در آمریکا در بازداشت به سر می‌برد. عزیز در پایان سخنان خود یکی از احزاب سیاسی حاضر در دولت اتحاد ملی جدید عراق با نام Shia Dawa وابسته به نوری المالکی نخست‌وزیر فعلی را مسبب اصلی حوادث دوجیل خواند.

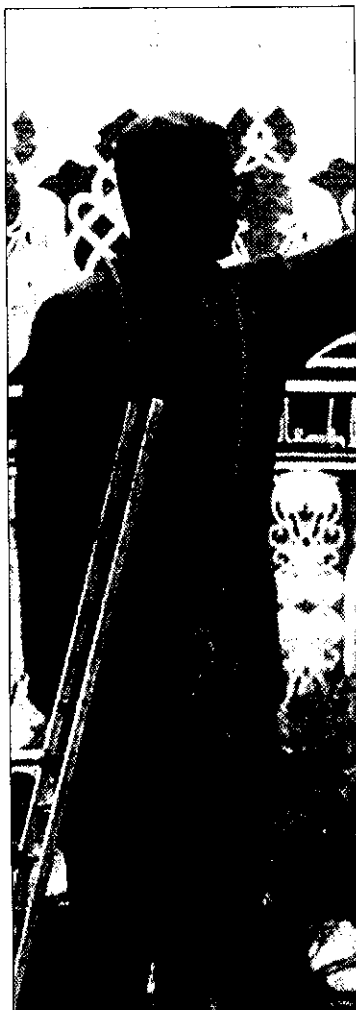
با این وجود در رابطه با پرونده انفال شاهدان زیادی در دادگاه حاضر شده و اتهامات صدام حسین و همدستانش را تایید کردند. همگی شاهدان این پرونده از جمله اسکندر محمود عبدالرحمان، یکی از افراد معروف نیروی امنیتی کردستان، به نحوی استفاده صدام و همدستانش از سلاح‌های شیمیایی، کشتار زنان و کودکان و زندانی کردن کردها بدون محاکمه

و اما پرونده دیگری که علیه صدام و ۶ نفر از دستیاران وی تنظیم شده است، مربوط به قتل عام ۵۰ هزار تا ۱۸۰ هزار کرد به وسیله تسلیحات شیمیایی در طول عملیات انفال در سال ۱۹۸۸ می‌باشد. گفته می‌شود که هدف صدام از انجام عملیات انفال برخورد با شبه‌نظامیان مستقل کرد و پاکسازی تمامی منطقه کردنشین در بخش شمالی عراق در امتداد با مرز ایران بود؛ چرا که وی ادعا می‌کرد در طول جنگ عراق با ایران، کردهای مذکور ایران را همراهی کرده بودند. اساسی ۶ تن دیگر از دستیاران صدام حسین که در پرونده انفال درگیر بودند عبارتند از: علی حسن المجید معروف به علی شیمیایی، سلطان هاشم احمد وزیر دفاع سابق عراق، صابر عبدالعزیز الدوری رئیس سابق اطلاعات ارتش، حسین راشد رئیس سابق ستاد ارتش عراق، طاهر توفیق عضو برجسته حزب بعث سابق عراق و فرهان مطلق رئیس سابق اطلاعات ارتش در منطقه شمالی عراق.

سایر اتهامات صدام شامل کشتار حداقل ۵ نفر (و یا حتی بیشتر) از رهبران مذهبی شیعه در سال ۱۹۷۴، کشتار بیش از ۳۰۰ نفر از غیرنظامیان و دفن آنها در ۲۷۰ گور دسته‌جمعی در دهه ۱۹۷۰، دستگیری ۸ هزار نفر از مردان قبیله کرد برزانی جزو استان شمالی اربیل و تبعید آنها به مناطق جنوبی عراق که تاکنون هیچ اثری از آنها پیدا نشده است؛ انجام یک حمله شیمیایی علیه ۵ هزار نفر از مردم حلبچه در یک روز در طول عملیات انفال در سال ۱۹۸۸، حمله به کویت در سال ۱۹۹۰ و شکنجه غیرنظامیان این کشور و گروگان گرفتن بسیاری از آنها همچنین به آتش کشیدن حدود ۷۰۰ چاه نفت که همین امر موجبات آلوده شدن خلیج فارس را فراهم آورد؛ کشتن هزاران نفر در سال ۱۹۹۱ در طول جنگ خلیج به منظور سرکوب کردن شورش کردها در شمال و شورش شیعیان در جنوب این کشور.

شواهد موجود و شهادت شاهدین علیه و له صدام حسین

به طور کلی در طول ۴۰ جلسه‌ای که به منظور رسیدگی به جرایم صدام و همدستان تشکیل شد حدود ۱۳۰ شاهد در دادگاه حاضر شده و مدارکی را به صورت کتبی یا شفاهی به دادگاه عرضه کردند. همچنین به گزارش واشنگتن پست تعداد ۱۲ پرونده توسط شاکیان صدام علیه وی تنظیم شده است. در رابطه با پرونده دوجیل شواهد حاکی از آن است که ۸ جولای ۱۹۸۲ در حین دیدار گروه ریاست‌جمهوری از منطقه دوجیل موتورسیکلتی که رئیس‌جمهور را اسکورت می‌کرد مورد اصابت گلوله قرار گرفت که بلافاصله صدام حسین به همراه احمد رمضان و حامد البندر و سایرین تصمیم به انتقام جویی از کل مردم این منطقه را گرفتند که بدین ترتیب ۶۰۰ مرد، زن و کودک دستگیر، تعدادی از آنها شکنجه و برخی بلافاصله اعدام شدند. همچنین کلیه خانواده‌های دوجیل به یک زندان صحرائی بی‌آب و عذیب تبعید شدند. در طول این حادثه حدود ۱۴۸ نفر کشته شدند، برخی از آنها قبلاً زیر شکنجه جان

مشروعیت دادگاه را زیر سوال برده و آن را تحت نفوذ نیروهای آمریکایی و مداخله مقامات دولتی عراق در آن می‌دانستند. در پی ترور ۲ تن از وکلا در بغداد، تیم دفاعی ابراز داشت اوضاع امنیتی عراق موجب شده است تا شرایط مناسبی برای محاکمه فراهم نشود.

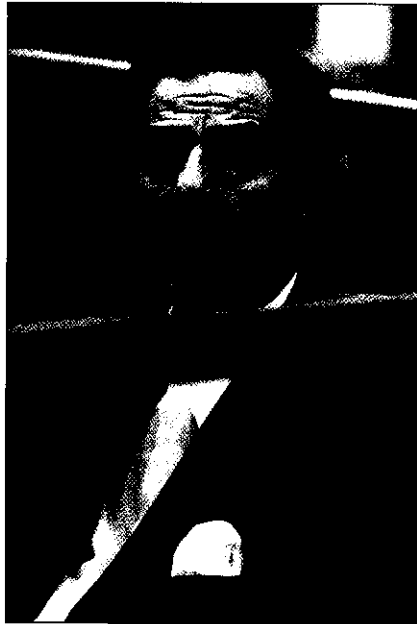
صدور حکم اعدام برای صدام حسین و ۲ تن از همدستانش

بالاخره روز یکشنبه ۵ نوامبر ۲۰۰۶ صدام حسین، رئیس جمهور سابق عراق پس از متهم شناخته شدن در رابطه با پرونده دوجیل به اعدام با طناب دار محکوم شد. وی تنها کسی نبود که به اعدام محکوم شد. دادگاه عالی جنایی عراق علاوه بر صدام، برزان الطیکریتی برادر ناتنی وی و رئیس سابق آژانس جاسوسی عراق و همچنین عواد حامد البندر رئیس سابق دادگاه انقلاب عراق را نیز به اعدام محکوم کرد.

طاهایاسین رمضان، معاون سابق رئیس جمهور عراق نیز از سوی دادگاه به حبس ابد محکوم شد. اما محمد الزاوی، یکی از مقامات رسمی حزب بعث دوجیل به دلیل عدم وجود مدارک کافی علیه وی، از سوی دادگاه تبرئه شد. میز هر عبدالله خادم روید، عبدالله خادم روید و علی دایه علی، ۳ تن دیگر از مقامات رسمی حزب سابق بعث دوجیل به ۱۵ سال حبس در زندان محکوم شدند. رامسی کلارک دادستان کل سابق آمریکا از طرف متهمان یادداشتی - که در آن ذکر شده بود جریان محاکمه نمایش مضحکی از عدالت بود - را به دادگاه عرضه کرد که رئیس دادگاه آن را وسیله ای برای تمسخر مردم عراق و دادگاه قلمداد کرد. «بر اساس قوانین دادگاه عالی عراق، حکم اعدام به طور اتوماتیک از سوی یک هیات متصفه متشکل از ۹ قاضی مرور و فرجام خواهی می‌شود. اگر حکم اعدام توسط دادگاه استیناف نایید شود باید ظرف ۳۰ روز حکم اجرا شود.

جعفر موسوی، دادیار ارشد حاضر در دادگاه رسیدگی به پرونده دوجیل پس از صدور حکم اعدام صدام و ۲ تن از همدستانش گفت: احتمالاً اواسط ژانویه ۲۰۰۷ یک دادگاه تجدیدنظر تشکیل و در مورد حکم صادر علیه صدام و همدستانش اعلام نظر خواهد کرد و بدین ترتیب اجرای احتمالی حکم وی و ۴ تن از همدستانش اواسط فوریه صورت خواهد گرفت. بر اساس ماده ۲۷ اساسنامه دادگاه عالی عراق، مورد عفو قرار دادن یا کاهش میزان مجازات‌های تعیین شده از سوی دادگاه عالی، توسط هر مقام مسئول از جمله رهبر «جمهوری عراق» ممنوع می‌باشد. لذا ظرف ۳۰ روز پس از اعلام دادگاه تجدیدنظر، احکام صادره باید اجرا شوند.

همچنین بر اساس ماده ۲۵ اساسنامه دادگاه عالی عراق، ظرف ۱۵ روز پس از صدور حکم متهمان در صورت تمایل باید فرجام خواهی کنند و بر اساس آیین دادرسی کیفری عراق - ماده ۲۳، سال ۱۹۷۱ - اگر متهمان ظرف ۱۵ روز درخواست فرجام خواهی نکنند، یک مرور اتوماتیک ظرف ۱۰ روز پس از برگزاری دادگاه استیناف، در مواردی که حکم اعدام یا حبس ابد

اگر چه در طول دادرسی یک جولای هیچ وکیل از جانب صدام حسین در دادگاه حاضر نبود اما همسر وی ساجید تلفه، یک تیم حقوقی چندملیتی متشکل از وکلای چندین کشور را برای دفاع از صدام حسین استخدام کرده بود. وکلای مذکور شامل عایشه قذافی از لیبی، کریست دوئیلر از آمریکا، امانوئل لودوت از فرانسه، مارک هنرلین از سوئیس و گیوانی دی استفانو از انگلیس بودند که به وسیله محمد رشدان از اردن رهبری می‌شدند. اما ۸ اگوست ۲۰۰۵ خانواده صدام اعلام کردند آنها تیم حقوقی مستقر در اردن را منحل کرده و خلیل الدویسی را به عنوان مشاور و وکیل حقوقی صدام انتخاب کرده‌اند که وی به همراه الحق الانی - وکیل ساکن لندن - مامور دفاع از صدام حسین در طول محاکماتش شدند. رامسی کلارک، دادستان کل سابق آمریکا، ماهاتیر محمد نخست‌وزیری سابق مالزی و عایشه معمر قذافی از لیبی مشاوران بین‌المللی صدام حسین را تشکیل می‌دادند.

و اصرار داشت یک نهاد بین‌المللی باید مدارک مذکور را بازبینی کند. علاوه بر اینها صدام حسین در طول اولین جلسه دادرسی خود ضمن نامشروع خواندن دادگاه و رد اتهامات خود، بوش را مجرم اصلی قلمداد کرد و محاکمه خود را همچون بازی قلمداد کرد که با هدف بالا بردن فرصت‌های بوش در انتخابات ریاست جمهوری ترتیب داده شده است. وی همچنین ضمن دفاع از هجوم عراق به کویت در سال ۱۹۹۰، حکمرانان کویتی را «سگ‌ها» خطاب کرد که به دلیل بی‌ادبی با تذکر قاضی مواجه شد. صدام حسین همچنین در یکی از جلسات خود در دادگاه در تاریخ ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۶ گفت عراقی‌ها نباید به خاطر عملیات علیه کردها در دهه ۱۹۸۰ احساس گناه کنند.

وی افزود: کردها در رژیم وی از حقوق ویژه‌ای برخوردار بودند و او تنها به تنبیه برخی شورشیان در بین آنها پرداخته است.

صدام حسین همچنین شاهدان کردی که توسط دادستان در دادگاه حضور می‌یافتند را به تحریک فرقه‌گرایی متهم کرده و گفت وی با آن دسته از کردهای وفادار عراق رفتاری بسیار متصفانه داشته است. وی افزود: شاهدان مذکور سعی دارند میان اعراب و کردها تفرقه‌افکنی کنند و این همان چیزی است که من می‌خواهم مردم عراق از آن آگاه شوند. «وکلای صدام نیز به ویژه خلیل الدویسی، وکیل اصلی وی، همواره

حالی صورت خود را پوشانده بود با حضور در دادگاه شهادت داد در طول عملیات انفال ۱۹۸۸ زنان زیادی در دادگاه مورد تجاوز قرار گرفته و کودکان نیز کشته می‌شدند. وی افزود: در طول شب مشاهده می‌کرده که مسئولان زندان زنان را از سلول‌ها خارج کرده و به مکانی دیگر می‌بردند. وی که حدود ۶ ماه و نیم در زندان به سر برده است همچنین ادعا کرد که نیروهای صدام از سلاح‌های شیمیایی علیه زندانیان استفاده می‌کردند. علاوه بر این شاهدان عینی، ۱۷ اکتبر همان سال ۱۹۸۸ یک تیم پزشکی آمریکایی از «گروه پزشکان حامی حقوق بشر» مستقر در بوستون آمریکا با انجام آزمایشاتی بر روی جمعی از آوارگان عراقی که در اردوگاه‌های ترکیه به سر می‌بردند، شواهدی یافتند دال بر اینکه آنها با سلاح‌های شیمیایی تحت حمله قرار گرفته‌اند.

دفاعیات و وکلای صدام حسین

اگر چه در طول دادرسی یک جولای هیچ وکیل از جانب صدام حسین در دادگاه حاضر نبود اما همسر وی ساجید تلفه، یک تیم حقوقی چندملیتی متشکل از وکلای چندین کشور را برای دفاع از صدام حسین استخدام کرده بود. وکلای مذکور شامل عایشه قذافی از لیبی، کریست دوئیلر از آمریکا، امانوئل لودوت از فرانسه، مارک هنرلین از سوئیس و گیوانی دی استفانو از انگلیس بودند که به وسیله محمد رشدان از اردن رهبری می‌شدند. اما ۸ اگوست ۲۰۰۵ خانواده صدام اعلام کردند آنها تیم حقوقی مستقر در اردن را منحل کرده و خلیل الدویسی را به عنوان مشاور و وکیل حقوقی صدام انتخاب کرده‌اند که وی به همراه الحق الانی - وکیل ساکن لندن - مامور دفاع از صدام حسین در طول محاکماتش شدند. رامسی کلارک، دادستان کل سابق آمریکا، ماهاتیر محمد نخست‌وزیری سابق مالزی و عایشه معمر قذافی از لیبی مشاوران بین‌المللی صدام حسین را تشکیل می‌دادند.

صدام حسین از همان آغاز محاکمه خود - ۱۹ اکتبر ۲۰۰۵ - در هر یک از جلسات در حالی که یک نسخه از قرآن مقدس در دست داشت بسیار متجاسر و ستیزه‌جوی ظاهر شده و کلیه اتهامات علیه خود را رد می‌نمود. وی در اولین حضورش در دادگاه، مشروعیت و استقلال دادگاه را به شدت زیر سوال برده و خطاب به ریزگار محمد امین رئیس دادگاه، گفت: «با تمام احترامی که برای مردم کشورم قائم، هیچ پاسخی به این - به اصطلاح - دادگاه نخواهم داد و به عنوان رئیس جمهور عراق حق خود بر اساس قانون اساسی را حفظ خواهم کرد. «وی افزود: «من نه این نهادی که تو را برگزیده و نه این تعرض (آمریکای عراق) را به رسمیت نمی‌شناسم چرا که اساس هر دو کذب است.»

صدام حسین مشارکت خود در قتل‌های دوجیل را رد نکرد اما ادعا کرد که اقدامات وی یک واکنش قانونی بوده و بر اساس قوانین عراق عمل کرده است. وی از اعضای سند مربوط به تایید اتهاماتش در رابطه با دوجیل که توسط دادستان مهیا شده بود امتناع ورزیده

صدام حسین ۲ روز پس از محکوم شدنش به مرگ به دلیل ارتکاب جرایم علیه بشریت در منطقه دوجیل، سه شنبه ۷ نوامبر ۲۰۰۶ به منظور بررسی پرونده دیگری و صدور حکم دیگر علیه وی بار دیگر به دادگاه فرا خوانده شد.

تایید حکم اعدام صدام از سوی دادگاه استیناف عراق و بسته شدن پرونده زندگی وی

همان‌گونه که قبلاً ذکر شد در صورت تایید حکم اعدام صدام از سوی دادگاه استیناف، این حکم لازم‌الاجرا می‌شود. در همین راستا دادگاه تجدیدنظر زودتر از موعد پیش‌بینی شده از سوی جعفر موسوی دادیار ارشد دادگاه رسیدگی به پرونده دوجیل تشکیل و در تاریخ سه‌شنبه ۲۶ دسامبر ۲۰۰۶ حکم اعدام صدام را تایید کرد.

لذا در پی این امر صدام حسین رهبر سابق عراق در تاریخ شنبه ۳۰ دسامبر ۲۰۰۶ ساعت ۶ صبح به وقت محلی در یکی از شکنجه‌گاه‌های سابق عراق در منطقه شیعه‌نشین کاظمین به طناب دار آویخته شد.

کمتر از ۲۴ ساعت بعد از آن جسد وی علیرغم درخواست دخترانش که مایل بودند در یمن دفن شود، به زادگاهش اوجا در نزدیکی منطقه تکریت منتقل و در آنجا به خاک سپرده شد اما بلافاصله پس از مرگ صدام وکلای وی با صدور بیانیه‌ای اعدام وی را یک «تورر سیاسی» خوانده و او را شهید قلمداد کردند. کریس دوئبلر وکیل آمریکایی وی نیز با صدور بیانیه‌ای جداگانه ضمن ناعادلانه خواندن اجرای این حکم گفت: با اعدام صدام به تمامی مردم ثابت شد که حتی قانون نیز نمی‌تواند مانع از تجاوز و ستمگری آمریکا شود. همچنین برخی از سازمان‌های حقوق بشر به ویژه سازمان عفو بین‌الملل و سازمان نظارت بر حقوق بشر از اعدام صدام به شدت انتقاد کردند. سازمان عفو بین‌الملل در بخشی از بیانیه خود اعلام کرد اجرای این حکم موجب شد تا زنجیره قتل‌های سیاسی همچنان پایدار بماند.

منابع: در دفتر نشریه موجود می‌باشد

وکلای سابق صدام حسین در این خصوص گفت: «ما رای صادره علیه صدام حسین، رئیس‌جمهور مشروع عراق را محکوم می‌کنیم چرا که این رای تحت سیاست اشغالگرانه آمریکا صادر شده و علاوه بر این حکم صادره لکن تنگی است بر تاریخ حقوقی عراق و شان این ملت مسلمان و عرب را زیر سوال می‌برد.»

قالب الزوآبی رئیس کمیته حقوقی در مجلس عوام اردن نیز در همین رابطه گفت: «حکم صادره علیه صدام قطعاً از پیش تعیین شده بود زیرا آنچه که ما در طول محاکمه وی می‌دیدیم چیزی بیش از یک بازی نمایشی نبود.»

همچنین جمعی از وکلای عضو این کانون در گفت‌وگو با خبرنگار آژانس Deutsche - Ahentur گفتند: در جریان محاکمه صدام و دستیارانش حداقل عدالت، که حق وکلا برای دفاع از موکلانشان می‌باشد، رعایت نشده است. آنها در ادامه احتمال پذیرش چنین حکمی از سوی یک دادگاه تجدیدنظر را بعید قلمداد کردند.

اما برخی از کارشناسان حقوقی نیز با جریان محاکمه و حکم صادره علیه صدام مخالفی نداشتند. میکائیل اسپچارف یکی از اساتید دانشکده حقوق دانشگاه western reserve در کیولند در این رابطه گفت: «به اعتقاد من در جریان محاکمه صدام و همدستانش عدالت به درستی اجرا شده است.» به نظر اسپچارف انجام یک محاکمه در بچوچه یک جنگ داخلی تمام‌عیار بسیار مشکل است. نهال بهوتا یکی از وکلای حاضر در سازمان «بده‌بان حقوق بشر» که ناظر بخش‌هایی از محاکمه صدام در بغداد بود، علت برخی از کم و کاستی‌های موجود در جریان محاکمه صدام و همدستانش را به علت عدم وجود تجربه کافی برای انجام چنین محاکمه‌هایی در بغداد قلمداد کرد اما مقامات حقوقی سازمان عفو بین‌الملل نیز رعایت عدالت در محاکمه صدام را زیر سوال بردند.

بازگشت دوباره صدام به دادگاه برای رسیدگی به پرونده انفال

صادر شده است، لازم می‌باشد. اگرچه وکلای صدام در گفت‌وگو ادعا کرده‌اند هنوز ابلاغیه رسمی اعدام را - تا ۷ نوامبر - دریافت نکرده‌اند که بتوانند در مورد آن فرجام‌خواهی کنند.

واکنش مجامع و کارشناسان حقوقی جهان نسبت به حکم اعدام صدام حسین

با صدور حکم اعدام صدام و ۲ تن از همدستانش در تاریخ ۵ نوامبر ۲۰۰۶ موجی از مخالفت‌ها و موافقت‌ها در سطح بین‌المللی نمایان شد. جدای از ابراز رضایت برخی کشورها همچون آمریکا، ایران و کویت و... و ابراز نگرانی برخی از کشورها از جمله ایتالیا، فرانسه، اسپانیا، مصر و... در سطوح سیاسی نسبت به حکم صادره علیه صدام، در اینجا به بررسی انعکاس این خبر در بین محافل قضائی و حقوقی می‌پردازیم.

در همین رابطه لیندرو دسپوی بازرس ویژه بررسی استنفال وکلا و قضاات سازمان ملل، پس از اعلام حکم صدام نظر خود را اینچنین مطرح کرد:

- مشروعت و اعتبار این حکم قابل تردید است چرا که دادگاه در طول اشغالگری ایجاد شده و از نظر بسیاری غیر قانونی است، همچنین این دادگاه از قضائی تشکیل شده که در طول اشغال کشور انتخاب شده‌اند، از جمله شهروندان غیر عراقی. همچنین منابع مالی دادگاه مذکور از سوی آمریکا تامین می‌شود.

- تأثیر منفی خشونت و ناامنی در کشور بر روند محاکمه مستولی شده بود. چرا که از زمان آغاز محاکمه تاکنون یکی از قضاات، ۵ قاضی کاندیدا، ۳ تن از وکلای دفاعی و یکی از کارمندان دادگاه به قتل رسیده‌اند. علاوه بر این یکی دیگر از کارمندان دادگاه به شدت زخمی شده است.

- اما مهمتر از همه فقدان رعایت یک چارچوب قانونی که با استانداردها و موازین بین‌المللی حقوق بشر مطابقت داشته باشد، به شدت به چشم می‌خورد. به ویژه حق انجام این محاکمه توسط یک دادگاه مستقل و بی‌طرف که حق دفاع را محفوظ بدارد، رعایت نشده بود. وی در بخشی دیگر از سخنان خود خواستار تشکیل فوری یک دادگاه بین‌المللی به منظور آغاز دوباره این محاکمه و یا بررسی یک روند استیناف شد. در این میان نوتیز آرب (کمیسیون عالی حقوق بشر سازمان ملل) از مقامات عراقی درخواست کرد حق فرجام‌خواهی صدام حسین و ۲ تن از همدستانش که توسط دادگاه عالی عراق به اعدام محکوم شدند را محفوظ دارد.

وی گفت: حفظ یک روند فرجام‌خواهی معتبر و رعایت مهلت قانونی برای اجرای حکم، از جمله بخش‌های ضروری برای تضمین یک محاکمه عادلانه است.

و اما کانون وکلای اردن در مخالفت با حکم صادره علیه صدام به مدت یک ساعت کار را تعطیل کرده و اعتصاب کردند. ۲۵۰ تن از وکلای این کانون ۱۰ هزار عضوی روز سه‌شنبه ۶ نوامبر ۲۰۰۶ مقابل کاخ دادگستری اردن در امان دست به تظاهرات زدند.

صالح الارموتی رئیس کانون وکلای اردن و یکی از